

ISSN: 2146-1961

Şakar, M. & Sarıkan, Ü. (2023). Tribün Şiddeti: Sembolik Etkileşim Kuramı ve Kırıkcam Teorisi Bağlamında Bir Sentez, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(51), 433-447.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3269>

Makale Türü (ArticleType): Derleme Makale

TRİBÜN ŞİDDETİ: SEMBOLİK ETKİLEŞİM KURAMI VE KIRIKCAM TEORİSİ BAĞLAMINDA BİR SENTEZ

Murat ŞAKAR

Dr. Öğretim Üyesi, Munzur Üniversitesi, Tunceli, Türkiye, drmuratsakar@gmail.com
ORCID:0000-0001-9853-5879

Ümran SARIKAN

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye, umransrkn@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1911-9194

Gönderim tarihi: 29.10.2022

Kabul tarihi: 08.02.2023

Yayın tarihi: 01.03.2023

Öz

Modern kapitalist toplumlarda spor taraftarlığı bireylerin 'serbest zaman' etkinliklerinin neredeyse büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Kendilerini bir gruba ait hissetmeleri bağlamında hem bireysel hem de toplumsal bir rolü bulunan spor taraftarlığı kavramı toplumsal bütünlüğün sağlanması adına da önemlidir. Diğer yandan spor taraftarlarının gerek sosyolojik gerek psikolojik gerekse zihinsel açıdan, kendilerine ait hissettikleri alanlar şiddet mekânlarına dönüşebilmektedir. Tam da bu nedenlerden dolayı bireyler serbest zamanlarında ötekileştirilen, ayrımcılığa maruz bırakılan sosyal bir ortamda kalabilmektedirler. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın amacı "Kırık Cam Teorisi ve Sembolik Etkileşim Kuramı" bağlamında spor taraftarlarında şiddet olaylarını sosyolojik boyutlarıyla analiz etmek ve tribünde var olan şiddet olaylarının bireysel ve toplumsal boyutlarının incelenmesidir. Araştırma, literatürün imkân dâhilinde taranıp elde edilen verilerin birbiri ile ilişkilendirilmesi sonucunda sistematik bir derleme çalışması olarak yürütülmüştür. Tribünde yaşanan saldırganlık ve şiddet eylemlerinin anlaşılması adına Kırık Cam Teorisi, toplumsal alanda belirli bir düzensizliğin bireyler tarafından hemen fark edileceğini ve o düzensizliğe ilişkin yaptırımların olmaması hâlinde bireylerin eylemlerine devam edeceğini vurgulamaktadır. Sembolik Etkileşim Kuramı ise, bireylerin eylemleri ile birbiriyle ilişki ağı kurduğunu ve semboller aracılığıyla birbirlerini etkilediklerini ifade etmektedir. Tam da bu noktada tribünde olan herhangi bir şiddet söylemi ya da eylemini fark eden birey(ler) zihinsel olarak sistemin bir açığı bulduğunu düşünerek düzensizliğe hizmet eden davranışlar sergileyebilmekte ve bu düzensizlik boyutu diğer grupları da etkileyebilmektedir. Tüm bu nedenler zincirininin devam etmemesi için, şiddet sorunsalının boyunun belirlenebilmesi ve nedenlerinin tespit edilip çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Araştırma, bu doğrultuda, analitik metot ve yorumsamacı yaklaşım kullanılarak yürütülmüştür. Detaylı literatür incelemesi neticesinde, elde ettiğimiz sonuçlara baktığımız zaman Kırık Cam Teorisinin sporda şiddetin kaynağına ve ne olduğuna dair yanıtlar verebildiği gözlemlenmektedir ve aynı zamanda Sembolik Etkileşim Kuramı ile birlikte ele alındığında toplumsal alanda düzen ve istikrarın sağlanmasında yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kırık cam, sembolik etkileşim, spor, tribün ve şiddet.

TRIBUNE VIOLENCE: A SYNTHESIS IN THE CONTEXT OF SYMBOLIC INTERACTIONAL THEORY AND BROKEN WINDOW THEORY

ABSTRACT

In modern capitalist societies, sports fandom constitutes almost a large part of individuals' 'free time' activities. The concept of sports support, which has both an individual and a social role in the context of feeling that they belong to a group, is also important in terms of ensuring social integrity. On the other hand, the areas that sports fans feel belong to, both sociologically, psychologically and mentally, can turn into places of violence. For exactly these reasons, individuals can stay in a social environment where they are marginalized and discriminated against in their free time. In line with this information, the aim of the research is to analyze the violence events in sports fans with their sociological dimensions in the context of "Broken Window Theory and Symbolic Interaction Theory" and to examine the individual and social dimensions of violence in the stands. The research was carried out as a systematic compilation study as a result of scanning the literature and associating the obtained data with each other. In order to understand the acts of aggression and violence in the tribune, the Broken Window Theory emphasizes that a certain disorder in the social sphere will be immediately noticed by individuals and that individuals will continue their actions in the absence of sanctions regarding that disorder. Symbolic Interaction Theory, on the other hand, states that individuals establish a relationship network with each other through their actions and affect each other through symbols. At this very point, the individual(s) who notice any violent speech or act in the tribune can mentally display behaviors that serve the disorder, thinking that they have found a flaw in the system, and this dimension of disorder can affect other groups as well. In order to prevent the continuation of all these chains of reasons, the size of the problem of violence should be determined and the reasons should be determined and resolved. In this direction, the research was carried out using the analytical method and the hermeneutic approach. As a result of a detailed literature review, when we look at the results we have obtained, it is observed that the Broken Window Theory can give answers about the source of violence in sports and what it is, and at the same time, it is thought that when taken together with the Symbolic Interaction Theory, it can help in ensuring order and stability in the social field.

Keywords: Broken window, symbolic interaction, sports, tribune and violence.

GİRİŞ

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren birey-birey, birey-toplum arasındaki gerimler sürekli var olagelmıştır. Bu gerilim toplumsal alanda kendisini zaman zaman şiddet olarak gösterebilmektedir. Bununla birlikte hem ilk çağlarda hem de günümüzde “Toplum bireylerin çıkarlarını gerçekleştirme aracı” (Ben-Amittay, 1983; Şenel, 2002) olarak düşünülmüştür. Bu düşünce formu bireyin bir olay ya da olgu karşısında ben merkezli veya faydacı ilke bağlamında davranabileceğini açıklamaktadır. Bu zeminde toplumsal alanda şiddet ve saldırganlık eylemlerinin gösterildiği alanlardan birisi spor müsabakalarında tribündeki bireylerin davranış örüntüleridir.

Modern kapitalist toplumlarda bireyin gündelik yaşam deneyimleri zemininde spor etkinliklerine tribün oluşturan bireylerin bu aktiviteyi serbest zaman etkinliği olarak gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Günümüzde serbest zaman etkinliği olarak gerçekleştirilen ‘spor taraftarlığı’ kimi zaman yerini kontrol edilemeyen öfke neticesinde şiddete bırakabilmektedir. Bilinmektedir ki şiddet; sporun birlik, beraberlik, dayanışma ve kardeşlik duygusunu spor taraftarlarının tutumlarına bağlı olarak birçok nedenden ötürü zedeleyebilmektedir. Bu zeminde ‘seyirci şiddeti’, bir oyuncuya veya rakip takımdan bir seyirciye psikolojik, fiziksel olarak zarar verme eylemini içermektedir. Ayrıca mala zarar verme, tahribat yapma niyetinde olan saldırganlığı ifade etmektedir (Coakley, 1998; Tenenbaum vd., 1997).

Günümüzde disiplinlerarasılık çok hızlı bir şekilde yayılan ve yok saymanın neredeyse imkansıza olarak görüldüğü bir “bilgi oluşum paradigması” olarak düşünülmektedir (Repko ve Szostak, 2017). Disiplinlerarasılık, bilimde göze çarpıcı gelen yenilikler, toplumsal sorunsallaştırmalara ilişkin çözümler, teknolojik değişimlerde bir avantaj ve bütüncü bir eğitime ilişkin deneyimler ile bağlantılıdır (Klein, 2009). Tam da bu nedenle disiplinler arası hem pozitif bilimlerde hem de sosyal bilimlerde giderek önem kazanmıştır. Bu gerekçeye bağlı olarak ‘şiddet’ kavramının hem sosyolojik hem de psikolojik boyutunun incelenmesi elzemdir.

Spor müsabakalarında gerçekleşen şiddet ya da saldırganlık olayları kamusal alanda gerçekleşmektedir. Kamusal alan, bireylerin birbiriyle etkileşime girdiği herkesin eylemlerinin aşikâr kılındığı alanın ifadesi olarak tanımlanmaktadır. Bu minvalde aktörlerin (spor taraftarları) ahlaki boyutuyla yanlış yapmış olduğu davranış kalıpları toplumsal alanda birlik beraberliğin negatif anlamda değişmesine yani dayanışmanın bozulmasına en nihayetinde düzensizliğe neden olmaktadır. Bu bağlamda toplumsal alanda var olan dengenin bozulması diğer bireyleri negatif anlamda etkileyerek adeta bir kartopu etkisi yaratabilmektedir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda alan yazın incelendiğinde, taraftar şiddetinin sebeplerini anlamaya yönelik birçok çalışma yapılmıştır fakat ‘şiddet’ hem bireysel hem de toplumsal bir boyutunun olması zemininde sosyolojik ve psikolojik bir perspektiften analizi gerekli kılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı spor taraftarlarının şiddet ve saldırganlık eylemleri sorunsal “Sembolik Etkileşim ve Kırık Cam Teorisi” bağlamında irdelenmektedir. Literatürde “şiddet” kavramına yönelik çalışmalar bulunmakla birlikte genel anlamda çalışmaların tek yönlü bir perspektiften açıklandığı görülmektedir. Bu da kavramın anlaşılması noktasında sorun teşkil edebilmektedir. Bu nedenler düşünüldüğünde çalışmanın daha sonraki yapılacak çalışmalara teşvik edici bir etkisi olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda literatüre farklı bir bakış açısı sağlayacağı öngörülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma yorumsamacı yaklaşım ve analitik metot kullanılarak yürütülerek sistematik bir derleme olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada “Kırık Cam ve Sembolik Etkileşim” tribündeki şiddet olaylarına yönelik konu ile ilgili literatürü imkân dâhilinde tarayıp elde edilen verileri birbiri ile ilişkilendirebilmek ve konunun daha iyi anlaşılması için ayrı ayrı incelenmesi açısından analitik metot (Afacan ve Avcı, 2019), tribündeki şiddet olaylarını, ‘anlam’ açısından yorumlamak ve bireysel olaylarla anlamlandırarak, bireyin yüklediği anlamlar aracılığı ile açıklamak için ise yorumsamacı yaklaşım kullanılmıştır. Yorumsamacı Yaklaşım, bir bakıma ‘anlama’ öğretisi olarak düşünülebilmektedir (Keat ve Urry, 2016). Diğer yandan toplumun, deneye dayalı yöntemler ile doğrudan ele alınabilecek bir alan olmaması sebebiyle; araştırma konusunun algılama nesnesi yerine anlama nesnesi önem kazanmaktadır (Özlem, 1990). Bu nedenle toplumsal alanda var olan şiddet olaylarının ‘anlama’ kavramı üzerinden ele alınması önem arz etmektedir.

Kırık Cam Teorisinin Neliği Üzerine

Kırık Cam Teorisi, Zimbardo ile öğrencileri tarafından yapılan bir dizi araştırma sonucunda ortaya konmuştur. Daha sonra ise, James Wilson ve George Kelling tarafından ilk defa düzensizliğin suç kavramına ilişkin bir zemin oluşturduğu düşüncesi ile kabul görmüştür (Wilson ve Kelling, 1982a). Zimbardo, New York kentinde yer alan yoksul ve suçluluk oranı yüksek bir bölge ile Bronx’da ve Kaliforniya’da yer alan zengin ve suçluluk oranı düşük bir yer olan Palo Alto’da birbiriyle aynı ve plakası olmayan iki arabayı bırakmalarını istemiştir. Bronx’da bırakılmış olan araba 12 dk. içerisinde ‘Vandallar’ tarafından yağmalanmıştır. 24 saat içinde de arabanın tüm değerli parçaları sökülerek arabaya zarar verilmiştir. Daha sonrasında ise harap olan arabada çocuklar oyun oynamaya başlamıştır. Palo Alto’da bırakılan arabaya ise 1 haftalık süreçte bile herhangi biri dokunmamış ve araba bırakıldığı yerde olduğu gibi kalmıştır. Bu olayın üzerine Zimbardo bu arabanın camlarını balyoz ile zarar verip yeniden gözlem yapmıştır. Zimbardo’nun arabaya kısmen de olsa zarar verişinin ardından bu arabada Vandallar tarafından tamamıyla yok edilmiştir. Bu iki arabaya zarar verenlerin “saygın beyazlar” olduğu kayıt altına alınmıştır. Öyle ki; her ne kadar Bronx’daki toplum yaşamında (*bölgede sık sık arabaların terkedilmesi, eşyaların çalınması ve bu durumun kimsenin umurunda olmaması*) nedeni ile Vandalizm Palo Alto’da olduğundan hızlı başlamış olsa da Zimbardo’nun Palo Alto’da bulunan arabaya zarar vermesiyle (camını kırmasıyla) oluşan durum orada da Vandalizm’in hızlı bir şekilde işleyişine sebebiyet vermiştir. (Welsh vd., 2015).

Ortaya konulan bu çalışma, toplumsal alanda var olan düzensizlik hâlinin bireyler ve toplum üzerinde yapabileceği zararlı olası etkilerini belirten ilk çalışma değildir ancak suça neden olduğunu olabileceğini varsayan ilk çalışmadır. Araştırma yapanlar, yalnızca bir düzensizlik durumunun ortaya çıkması durumunda düzensizliğin "kırık pencerenin" çok hızlı bir şekilde eski haline getirilmemesi olayının yapının bozulmasında zincirleme bir etkiye yol açacağını düşünmektedir. Bu düşünce formunun temel dayanağı ise ilgili ortamda zamanında ivedi çözülemeyen problemlerin, bireyler arasında resmi ya da resmi olmayan (gayri resmi) kontrol mekanizmalarının başarısız olduğu algısına yol açtığı düşüncesidir (Wilson ve Kelling, 1982b).

Bireylerin çevresinde görmüş oldukları düzensizlik durumları bireyin toplumsal alana dair algısını direkt etkilemektedir. Norm ve değerlerin zedelenmesi, o anda içinde bulunulan fiziksel mekânın sosyal kontrol mekanizmasının olmadığına dair bir düşünme biçimi oluşturmaktadır. İşte tam bu noktada Kırık Cam Teorisi ile tribün olayları arasında göz ardı edilemez bir ilişkinin var olduğu düşünülmektedir.

Sembolik Etkileşim Yaklaşımı

Sembolik Etkileşim Yaklaşımının temellerini atan kişinin Mead'ın öğrencisi olan H. Blumer olarak kabul görmektedir. Mead ve Blumer'in yanında birçoğunun Chicago Üniversitesine mensup olması sebebiyle kuram, "Chicago Geleneği" olarak da kabul görmektedir (Marshall, 1999). Sembolik Etkileşim Yaklaşımının ana sorunsallaştırması birey ve grupların etkileşimleridir. Dolayısı ile, bu yaklaşıma dair yapılan çalışmaların odak noktasını birey ve gruplar arası etkileşimler oluşturmaktadır. En temelde bu yaklaşıma göre; test edilmiş objektif bir durumun bireylerde öznel değerlendirme yapmalarına neden olduğuna ve nesnel dünyadaki toplumsal yaşantıda yaygın bir biçimde görüldüğüne vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte Sembolik Etkileşimin ana araştırma konusu bireyin davranış sembolleridir çünkü semboller "Birey(ler)in ve toplumların toplumsal etkileşim süreçlerinde her türlü uzlaştırıcı ve iletişim kanallarını (konuşma, açıklama) açık tutmaya olanak sağlayan bir olgudur" (Arslantürk ve Amman, 1999).

Yani bir başka deyişle, bireylerin varlıklara ilişkin atıfta bulunduğu veya varlıkları nitelendirdikleri sembolik anlamlar o nitelendirilen nesnelere bir başka birey ya da toplum tarafından kolayca anlaşılabilmesine olanak sağlamaktadır. Diğer taraftan, birey ve toplum ilişkisinde var olan semboller iletişiminin hızlı ve kolay olmasına imkân vermektedir. Semboller, bireylerin küçük gruplar ile gerçekleştirdiği etkileşim süreçlerinde ortaya çıkan karşılıklı iletişimin verimi de artıran araçlar olarak kabul edilmektedir. Bir anlamda Cooley' nin gözünden bakıldığında bu dilden farklı bir şey değildir. Tüm bunlar ile birlikte "Etkileşme sürecinde farklı imajların devreye girmesi, bir varlığın değişik sembollerinin ortaya çıkmasına da imkân vermektedir" (Bottomore ve Nisbet, 2019).

George Herbert Mead'ın çalışmalarına dayanan Sembolik Etkileşim Kuramı, toplumsalda yaşayan bireylerin çevresinde deneyimlediği somut ve soyut şeyler ile onlara verilen nitelendirmelere dayalı anlamlar ile etkileşim içine girdiklerini ifade etmektedir. Bu şeylere yönelik atfedilen değer, grubun üyeleri arasında gerçekleşen etkileşimler yoluyla anlamı ortaya çıkartmaktadır. Bu şeylere verilen anlam ve değerler farklı durumlarda kişinin bu şeyler ile ilgilenirken yaşadığı sosyal deneyimlerini öznel olarak yorumlaması ile oluşmaktadır (Blumer, 1986).

Toplumda varlık gösteren bireyler belli sembol ve göstergeler aracılığıyla iletişim kurabilmektedir. Bir anlamda var olan her toplum yapısında bir etkilenim vardır demek eksik ya da yanlış olmayacaktır. Tam da bu etkileşimler zemininde Cooley toplumu; Farklı fonksiyonlara sahip olan sosyal yaşamın her birinin farklı yapıları olduğu gibi birbiri ile etkileşiminden doğan benzerlikleri de olduğu göz ardı edilmemeli söylemiyle ifade etmektedir (Timaseff, 1967). Bu bilgilerden yola çıkılarak Cooley' in toplum anlayışı bir yapboz oyununa

benzetilebilmektedir. Yani toplumun bir parçasının diğer bütün parçalarının etkisi ile şekil alıp değiştiği topyekûn birleşik bir yapıda ve bireylerin birbirleri ile etkileşimleri ile şekillenen grift bir şekil ya da süreçler olarak düşünülebilmektedir (Timaseff, 1967). Ne toplum bireyden bağımsız olarak ele alınabilir ne de birey yaşadığı toplumdan bağımsız olarak ele alınıp düşünülemez. Birey ya da toplum üzerine çalışma yapacak gerek sosyolog gerek psikologlar bu iki kavramı birbirinden bağımsız olarak ele alıp inceleyemezler. Bu düşüncelerini "Toplum ve birey, kolektif ve benzer şeylerin farklı görünümüdür" şeklinde açıklamaktadır (Cooley, 1902).

Tüm bu bilgiler zemininde; Sembolik Etkileşim Yaklaşımı, gündelik yaşamda hâli hazırda var olmayan ancak ve ancak bireylerin etkileşim yoluyla inşa etmiş oldukları 'anlam' üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunun yanı sıra gündelik hayatta mikro etkileşim biçimlerini oluşturan bireylerin değişim ve dönüşüm sürecini ortaya çıkarmasında 'anlamın' son derece etkili olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle 'gündelik yaşam' bireylerin serbest zaman etkinliklerinde bulunduğu alanı ifade etmektedir. Bu bağlamda sportif etkinliklere izleyici (tribün) olarak katılan bireyler diğer öznelerle sayısız şekilde iletişim formları geliştirme potansiyeline sahiptir denilebilmektedir. Öyle ki, spor müsabakalarını izleyen bireyler ötekilerle kurmuş olduğu ilişki ağları neticesinde 'etkileme ve etkilenme' ilişkisi bakımından diğerleriyle birlikte bir 'anlam' oluşturmaktadır. Öyle ki spor taraftarlarının izlediği sportif bir performans olayında izleyicilerden bir kişinin ahlaki yönden eksik ya da yanlış bir eylem gerçekleştirme hadisesi şiddet ortamının oluşmasına neden olabilecek diğer durumları zincirleme olarak etkileyebilmektedir.

Kırık Cam Teorisi ve Sembolik Etkileşim Yaklaşımı İlişkiselliği: Tribün Olaylarında Şiddet

Kırık cam teorisi ve sembolik etkileşim yaklaşımının en temelde bireylerin toplumsalda var olan diğer aktörlerle kurduğu ilişki neticesinde onlara yüklediği anlamlar üzerinden ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle anlatmak gerekirse hem Kırık Cam Teorisinde hem de Sembolik Etkileşim Yaklaşımında 'anlamın' evrensel (genel geçer) olmadığını, bireylerin gündelik yaşam deneyimleri bağlamında sembollerini yorumladığını ve bu sürecin de stabil değil dinamik olduğu vurgulanmaktadır. Bu minvalde bireylerin 'serbest zaman etkinlikleri' adı altında gerçekleştirmiş olduğu spor taraftarlığı rolleri gündelik ilişkiler içerisinde diğer bireylerin vermiş oldukları mesajları yorumlaması bağlamında gerçekleşmektedir. Bir anlamda toplumsal alanda gerçekleşen etkileşim biçimleri diğer ötekilerle kurulan iletişim formlarında anlam kazanmaktadır.

Kırık cam modelinin temeli, belirli bir bölgede bulunan en küçük bir düzensizlik ögesinin, o bölgenin suç oranı açısından yüksek olması ile alakalı algının gelişmesini sağlayan yaklaşımdır (Wilson ve Kelling, 1982; Austrup, 2011; Bektaş vd., 2019). Kırık cam teorisi bağlamında ahlak dışı davranışların ve şiddete yönelik eylemlerin olmaması ya da en aza indirilmesi açısından, suç işlenmemesine yönelik önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu bağlamda fiziksel çevrede herhangi bir düzensizlik hâli bireyde suça ilişkin teşvik edici algılamalara sebebiyet vermektedir. Bu nedenle spor müsabakasında ahlak dışı herhangi bir söylemin ya da eylemin yapılması durumunda bunu yapan kişiye herhangi bir yaptırım olmaması hâlinde diğer spor taraftarları da zincirin bir halkası olabilmektedir.

Sembolik etkileşim yaklaşımın önemli temsilcilerinden olan Blumer, çevre tarafından gözlemlenebilen eylemlerin tanımlanması ve açıklanması bireylerin tam da içerisinde var olduğu ve o bağlamda yaşanan öznel deneyimlerin ve gizil davranışların tamamının bütünsellik içerisinde ele alınması gerekliliğinin önemini açıklamaktadır (Wallace ve Wolf, 2012; Gökulu, 2019). Bu minvalde, spor taraftarlarının her türlü saldırganlık, şiddet söylemleri ve eylemleri salt olarak kendi bağlamında değerlendirilmelidir. Yani bir bakıma her toplumsal eylem tam o anda gerçekleşen bir âna göndermede bulunmaktadır. Söz konusu spor taraftarlarının spor müsabakasındaki şiddete yönelik eylemlerinin nedenlerini anlamak, anlamlandırmak tam da o anda gerçekleşen (bağlama gönderimlilik) eylemlerin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. O anda bulunan birey(ler)in davranış biçimi bir bütün olarak ele alınıp araştırılmalıdır. Hiçbir olay ya da olgu o günkü koşullardan bağımsız düşünülemez söylemi bu anlamda yerinde olacaktır.

Hem Kırık Cam Yaklaşımı hem de Sembolik Etkileşim Yaklaşımı en nihayetinde spor taraftarlarının şiddete yönelik eylem kalıplarının sadece bir spor taraftarının bile şiddete başvurmasının yeterli olabileceği ya da tribündeki bir nesnenin dâhi eksik ya da kusurlu olması üzerinden konuyu sorunsallaştırmaktadır. Bunun en temel sebebi düzen ve istikrarın en az bir kişi (spor taraftarı) tarafından bozulması ve bunun bir yaptırımının olmaması diğer bireylerde de psikolojik olarak anormal bir durum olarak görülmeyebilecektir. Şiddetin spor arenasında olağan olarak karşılanması diğer bireyler içinde olağan karşılanmasına sebep olabilecektir. En nihayetinde anlam bireyler arası ilişkilerde ortaya çıktığından şiddete ilişkin perspektifin öznel değil nesnel bir gerçeklik olarak ifade edilmesi önemli bir noktadadır.

“Bir davranışın anlaşılması için o davranışın ardında yatan belli bir anlam dünyasının var olduğunun kabul edilmesi gereklidir. Bu anlam dünyasının bir çırpıda tüketilecek bir tanım içerisine sıkıştırılmayacağına; davranışın oluşumunun ve yarattığı tesirin sebeplerinin açıklanması, anlam dünyası içerisinde de belli düzenlilikler ve nedensel ilişkilerin bulunabileceğine işaret etmektedir (Öztürk, 2013). Spor taraftarlarının şiddete dair algıları etkileşimsel bağlam içerisinde ve o bağlamda etkileşimde bulunduğu diğer taraftarların algısı zemininde şekillenmektedir. Bu anlamda spor taraftarlarının müsabakayı izleme sırasındaki tutumları ötekilerin kendisine yönelik bildirimleri üzerinden şekillenmekte ve şiddetin yönünü ve düzeyini oluşturmada etkili olabilmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ

Bu çalışmada; Kırık cam teorisi çerçevesinde, tribündeki taraftarların futbolculara, rakip takımın taraftarlarına ve hakeme yönelik şiddet girişimlerinin önlenmesi veya en aza indirilmesi hususunun olanaklı olup olmadığı tartışılmıştır. Şiddet kavramının en temelde kaynağının bireysel süreçler mi yoksa toplumsal süreçlerle mi ilişkili olduğu ise Kırık Cam ve Sembolik etkileşim Kuramı ile analiz edilmiştir.

Kırık cam teorisinin farklı alanlarda ve özellikle de kurumlarda uygulanabilirliğine dair çalışmalar literatürde yer almaktadır (Eroğlu vd., 2022; Kayral, 2019; Temir, 2020). Polat ve Sönmezoğlu (2016), yaptıkları çalışmada, spor takımlarının şiddete başvurmasında etkili olan faktörler, çevresel ve bireysel faktörler olarak adlandırılmıştır. İlk

olarak, bireysel faktörler; sporcuya, kulübe, takıma olan aşırı bağlılık, sevgi, sorumluluk duygusu hissetme, benimseme, taraftar egosu vd., durumlar olarak ifade edilirken; çevresel faktörler ise; iki grupta ele alınmıştır. Saha içindeki ve dışardaki faktörlerdir. Saha içinde olan faktörler (futbolcu, antrenör, rakip, güvenlik güçleri, hakem kararları, tribün liderleri ve kendi taraftar grubu) ve saha dışı faktörlere ise (spor kulübü yöneticilerinin, spor yorumcularının, TFF' nin kararları, siyasetler, semt kültürü ve aile) davranışlar ve söylemlerden meydana gelmiştir. Yapılan bir diğer çalışmada Yücel vd., (2015) şiddetin sebeplerini; kulüp yöneticileri, kitle iletişim araçları, hakemler, sporcular, antrenörler ve seyirciler olarak belirtmişlerdir. Diğer bir çalışmada; benlik saygısı ile taraftar özdeşimi arasındaki ilişki seyirci şiddeti üzerinden ele alınarak, yüksek düzeyde özdeşleşmiş taraftarların başarısızlıktan sonra kendilerini takımdan uzaklaştırarak özgüvenlerini daha az koruyabildiklerini, ancak rakip takımın oyuncularına veya taraftarlarına karşı olumsuz veya düşmanca davranarak kimliklerini tamir etme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Wann ve Branscombe, 1993).

Ross vd. (1977) tarafından yapılan bir araştırmada, saldırganlığa yönelik tutumların ve saldırganlığa ilişkin öznel normların, 'yanlış fikir birliği etkisi' ile ilişkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yanlış fikir birliği etkisi ise, insanların kendi davranışsal seçimlerini ve yargılarını nispeten yaygın ve mevcut koşullara uygun görme, alternatif tepkileri alışılmadık, sapkın veya uygunsuz olarak görme eğilimini ifade etmektedir. Yapılan diğer çalışmada; spor hayranlarının favori takımlarının kazandığını görme arzusuna atıfta bulunduğunu, çünkü kazanma duygusunun içselleştirilmiş olumlu bir benlik tanımıyla veya sosyal çevrelerinde gelişmiş bir konumla ilgili olabileceğini göstermektedir (Kahle vd., 1996).

Spor karşılaşmaları gibi gruplar arası çatışmalarda sosyal özdeşleşme artmaktadır ve bu durum, iç gruba uyumu ve olumsuz dış grup tutumlarını arttırmaktadır (Turner ve Reynolds, 2011). Taraftarlar tarafından sporcuların günlük yaşamlarının ve takım performansının yakından izlenmesi taraftarların takıma olan özdeşleşme ve bağlılıklarının artmasına neden olmaktadır. Bu durum ise taraftarların daha fanatik olmalarına sebep olmaktadır (Dwyer vd., 2016).

Tajfel ve Turner (1986), Sosyal Kimlik Teorisi bağlamında grup üyeliğinin, öz kimliğin önemli bir bileşeni olduğu için önemli bir benlik saygısı kaynağı oluşturduğunu varsaymaktadır. Dahası, bireyler kendilerini gruplarla özdeşleştirir ve olumlu benlik saygısını sürdürme ihtiyacından dolayı, iç gruplarını diğer gruplara tercih etme eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Simons ve Taylor (1992) yüksek düzeyde özdeşleşmiş taraftarların güçlü bir grup dayanışması duygusu yaşamaları ve bireysellikten uzaklaşmaları daha olasıdır söyleminde bulunmuştur. Dahası, bireysel farklılıkların seyircilerin saldırgan davranışlarını anlamada önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Fiziksel saldırganlık (Russell ve Arms, 1998), psikopati (Russell ve Goldstein, 1995; Russell ve Arms, 1998; James ve Robert, 2018), dürtüsellik (Arms ve Russell, 1997; Russell ve Arms, 1998) ve heyecan arayışı (Mustonen vd., 1996) gibi değişkenler bireyleri saldırganlık davranışına yöneltebilmektedir. Bunların yanısıra bireysel farklılık değişkeninin seyirci saldırganlığını etkileyen bir parametre olduğu düşünülmektedir (Russell ve Arms, 1998; Wann ve Branscombe 1993). Bu bağlamda taraftar kimliği, bir taraftarın psikolojik olarak bir takıma ne kadar bağlı hissettiğini ifade etmektedir.

Spor taraftarlığında bir gruba ait hissetme, ortak amaç birlikteliği gibi parametreler sosyal yaşamda özellikle grup içerisinde birlik ve beraberlik için önemli bir noktada yer almaktadır. Yapılan bir araştırma göstermiştir ki, sosyal gruptan reddedilme, güçlü rahatsızlıklara yol açmaktadır (Williams, 2007). Böylece bireyler reddedilmekten kaçınarak bu rahatsızlıktan kurtulmaya çalışacaklardır ve bunu başarmanın bir yolu da grubun ortaya koyduğu normlara uygun davranmaktan geçmektedir (Dijker ve Koomen, 2007; Ouwerkerk vd., 2005).

Özdeşleşme, taraftarları onları saldırganlığa hazırlayan bir dizi psikolojik süreci takip etmeye yatkın hâle getirmektedir. Yüksek oranda özdeşleşmiş, bireyleşmemiş hayranların, özdeşleşme düzeyi düşük hayranlardan daha fazla saldırma olasılığının olduğu ifade edilmektedir (Simons ve Taylor, 1992). Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireylerin ait olma ihtiyaçları arttıkça karşı takıma karşı şiddete başvurmaya daha istekli olacakları düşünülmektedir (Knapton vd., 2018).

Bireysellikten arındırılmış taraftarların; kişisel sorumluluklarından vazgeçme, kişisel ve sosyal kısıtlamaları zayıflatma ve ani ipuçlarına, motivasyonlara ve duygulara tepki verme eğilimleri nedeniyle oyunlarda davranışsal kontrol kaybı hissi yaşamalarının daha olası olduğu sonucuna varılmıştır (Diener, 1980; Milgram ve Toch, 1969; Simons ve Taylor, 1992). Bu sebepten dolayı bir spor taraftarının gruba ilişkin 'bağlılığı' spor taraftarlarında olması gereken bir özellik iken, spora ya da gruba ilişkin deneyimlerinin 'bağımlılık' seviyesinde olması, bir anlamda seyircinin sporu ideoloji boyutunda görmesi bireyi kendi bireysel kimliğinden koparabilmektedir.

Oakes ve Turner (1980), 'Sosyal Kimlik Teorisi' bağlamında yapmış olduğu çalışmada, insanların dış gruplara karşı olumsuz ve/veya düşmanca davranarak, diğerlerinden daha iyi oldukları algısını sürdürdüklerini ve bu durumun da benlik saygısında artış sağladığını ifade etmektedir. Takım başarısızlığı, olumlu ayırt edicilik ihtiyacını zayıflatır ve sosyal yaratıcılık mekanizmaları kimlik onarımına izin verse de yüksek düzeyde özdeşleşmiş taraftarlar takım başarısızlığından dolayı hüsrana uğrayabilir ve sonuç olarak davranışsal kontrol duygusunu kaybedebilmektedir. Ampirik kanıtlar, yüksek düzeyde özdeşleşmiş taraftarların, takımlarının rekabetini izlerken daha yüksek düzeyde uyarılma ve kaygı yaşadıklarını göstermektedir (Wann vd., 1998).

Goldstein'a (1989) göre taraftarlar arasındaki şiddeti engelleme girişimleri iki geniş kategoriye ayrılmaktadır: 'İçsel önlemler' şiddete karşı tutumları değiştirmeye çalışırken, 'dışsal önlemler' şiddet fırsatlarını, şiddete başvurmanın cezalarını ve şiddetin zararlı sonuçlarını en aza indirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada yer alan Kırık Cam Teorisi -Goldstein'in kavramsallaştırmasıyla ifade edilecek olunursa- içsel faktörlere denk gelirken dışsal önlemler ise Sembolik Kuramı çerçevesinde ele alınmaktadır.

Toplumsal alanda kurulan iletişimde spor taraftarlarının ortak semboller ve dilin kullanılması dolayısıyla etkileşime girdiği ve bu farklı iletişim biçimlerinin herhangi bir spor müsabakası izleme esnasında anlamların ortaya çıkmasını sağladığı göz ardı edilmemelidir. Bireyler (spor taraftarları) etkileşim sürecinde ortaya çıkan anlam ve sembollerini yorumlamakta ve bu doğrultuda eylem ortaya koymaktadır. Tam da bu yüzden 'anlam' hem güçlü hem de değişkendir. Bu minvalde spor müsabakalarının gerçekleştiği mekânlar düzen ve uyum

içerisinde olmalıdır. Başka bir ifadeyle anlatmak gerekirse, spor taraftarlarının bulunmuş olduğu mekânlar suçla yönelme(me)lerine air algılarını doğrudan etkilemektedir. Suça ilişkin herhangi bir yaptırımın olma(ma)sı bu anlamda taraftarın düzene ya da düzensizliğe olan tutumunu da belirlemektedir.

Tribünde seyircileri saldırganlığına yönelten araştırmalar, saldırganlığa sebep olan psikolojik faktörler üzerinde durmuştur. Özellikle çalışmanın ana hattını oluşturan Kırık Cam Teorisi, kişinin bu saldırganca davranışı gerçekleştirmeye nasıl cesaret ettiği üzerine bir çıkarım olarak sunulmaktadır. Kırık Cam Teorisi fiziksel ve sosyal düzensizliğin suçla bağlantılı bir ilişki içerisinde olduğunu iddia etmektedir. Bu teoriye göre, düzensiz bir çevrenin veya toplumun yasak olan davranışlara karşı müsamaha gösterildiği, disiplin kurallarının işlemediği, kontrollerin az olduğuna dair bir algı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu durumun fiziksel, davranışsal, zihinsel yansımalarının olacağı vurgulanmaktadır (Roger, 2012; Q'Brien vd., 2019; St. Jean, 2007; Yang, 2010; Valasik vd., 2018; Lang vd., 2010; Boggess ve Maskaly, 2014; Taylor, 2018; Williams vd., 2017; Skogan, 2015; Cerda vd., 2010).

Dahası, bu düzensizliğin suç ve ihmâli arttırdığını (Welsh vd., 2015), bireylerin güvenlik güçlerine olan tutumlarını etkilediğini (Hingle ve Yang 2014; Q'Brien vd.,2014) sivil bireyler olarak kolektif müdahale etmede yeterlilik duygusununu azaltacağını (Gau vd.,2014; Hinkle, 2013), fiziksel kabalık ve nezaketsizliğin arttığında korku ve endişeyi de tetikleyeceğini (Wang ve Li, 2021), suç mağduru olma ve suça bulaşma olasılığı arttıracığını (Giacomazzi, 1995; Smith, 2011) daha da kötüsü cinayet suçlarını arttırdığı (Alves vd., 2015; Culyba vd., 2016; Patino vd., 2014) literatürdeki araştırmalar tarafından desteklenmektedir. Kırık Cam Teorisindeki düzensizlik vurgusu, küçük ve dikkate değer görülmeyen “yere çöp atsam da uyarı almıyorum”, “koltuğu kırdığımda ya da sahaya yabancı madde fırlattığımda masum küçük saldırganlıklar gibi algılanıyor”, “nede olsa herkes aynı davranışları yapıyor ve hiçbiri ceza almıyor” algısının oluşmasında ve bir sonraki adımda daha ciddi eylemlerde bu algının devam etmesinde olası nedenler olarak sayılabilmektedir. En nihayetinde Sembolik Etkileşim Kuramı perspektifinden bakıldığında, bireysel olarak yapılan eylemlerin toplumsal alanda hızlı bir çözülme yaratacağı yapılan çalışmalar tarafından ortaya konulmuştur.

Kırık Cam Teorisi Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, Hollanda, Endonezya ve Güney Afrika gibi dünyanın birçok ülkesinde farklı şekillerde deneyimlenmiştir (Keizer vd., 2008). Yapılan bir çalışmada ABD'nin Jersey eyaletinde belirlenen 24 suç mahallinden rastgele seçilmiş olan 12 suç mahallinde yoğun polis müdahalesi ve gözlemi yapılmış bu bölgedeki suçların azaldığı görülmüştür (Braga vd., 1999). Diğer bir çalışmada, bir mahallede duvar yazıları bol miktarda yapılmış, terkedilmiş arabaların konulması, olmaması gereken yerlere bisikletler konularak düzensiz bir ortam yaratılmış ve yoldan geçenleri suça teşvik ettiği gözlemlenmiştir (Keizer vd., 2008). ABD'nin New York City eyaletinde küçük zararsız gibi görünen suçlara sıfır tolerans politikasıyla yaklaşılmış ve sonuç olarak suç oranlarında ciddi düşüşler gözlemlenmiştir (Broatton ve Knobler, 1998; Kelling ve Sousa, 2001). Düzensizliğe karşı sert ve tavizsiz müdahalelerin şiddet içeren suçları azalttığı da başka bir çalışmada görülmüştür (Messner vd., 2007). Daha da önemlisi düzen koruma polisliği adı altında yapılan müdahalelerin cinayet olaylarını azalttığını bazı çalışmalar desteklemektedir (Cerda vd., 2010, Rosenfel vd., 2007).

ÖNERİLER

Sonuç olarak, özellikle bazı spor branşlarında tribünde şiddet olaylarının fazla olduğu görülmektedir. Sahaya atlayarak futbolcuya saldırma, rakip takımın seyircisine saldırma, hakeme hakaret etme, sahaya yabancı madde atma, maç sonrasında takım otobüslerine yönelik kırma-dökme gibi bir dizi saldırganlık ve şiddet içeren olaylar yaşanmaktadır. Kırık Cam Teorisi ve Sembolik Etkileşim Teorisi, tribünde yaşanan ahlak dışı bütün eylemlerin artarak devam etmemesi adına bir dizi önlemlerin alınabileceğini göstermektedir. Bu anlamda düşünüldüğünde tribünlerde kamera sayısının artırılması ve güvenlik önlemlerinin artırılması suç işleme potansiyeli olan bireyler için caydırıcı bir nitelik oluşturabilecektir. Dahası güvenlik güçlerinin taraftara yönelik söylem ve eylemleri, ötekileştirmeden uzak ve ırk, cinsiyet, din, dil ayrımı olmaksızın yapılan davranış kalıplarını içerecek şekilde olmalıdır. En nihayetinde şiddet içeren söylemler ve eylemler spor kavramına denk düşmemekle birlikte kimin yaptığına bakılmaksızın toplumsal alanda var olan özellikle tribündeki bireylerin şiddete ilişkin düşüncesini de hemen etkileyecektir.

Tüm bu bilgiler ışığında, yeni medya araçlarının her geçen gün hız kesmeden yaşamlara dâhil olması spor endüstrisini daha popüler hâle getirmektedir. Bu minvalde yeni medya araçları, spor taraftarlarının saldırganlık ve şiddete yönelik eylemlerinin son bulmasında etkili araç olarak kullanılmalıdır. Sonuç olarak spor, toplumsal bir olgudur ve spor alanında denge ve düzenin bozulması, toplumsal zeminde birlik ve dayanışmanın bozulmasına neden olmaktadır. Tam da bu yüzden şiddete son vermek spor kulüplerinden, yöneticilerine, federasyonlardan, spor taraftarlarına, güvenlik güçlerinden, sporculara kadar herkesin sorumluluğudur.

ETİK METİN

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiğine ve dergi etik kurallarına uyulmuştur. Yazı ile ilgili doğabilecek ihlaller yazarların sorumluluğundadır.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50'dir.

KAYNAKÇA

- Afacan, E., & Avcı, N. (2019). Sporun Felsefî Boyutlarının Değerlendirilmesi. *Tabula Rasa: Felsefe ve Teoloji*, 31.
- Alves, L. G., Lenzi, E. K., Mendes, R. S., & Ribeiro, H. V. (2015). Spatial correlations, clustering and percolation-like transitions in homicide crimes. *Europhysics Letters*, 111(1), 18002.
- Arms, R. L., & Russell, G. W. (1997). Impulsivity, fight history, and camaraderie as predictors of a willingness to escalate a disturbance. *Current Psychology*, 15(4), 279-285.
- Arslantürk, Z. ve Amman, T. (1999). Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, *Teoriler, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları*.
- Astrup, S. (2011). The Person Behind the "Broken Window": *The Influence of the Environment and Personality on Undesired Behavior*.

- Bektaş, M., Erkal, P. & Çetin, D. T. (2019). Kırık Camlar Teorisinin İşletmelere Uyarlanması: Ölçek Geliştirme Çalışması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 596-617.
- Ben-Amittay, J. (1983). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Çev.: M.A Kılıçbay- L. Köker, Ankara: Savaş Yayınları.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. University of California Press.
- Boggess, L. N., & Maskaly, J. (2014). The spatial context of the disorder–crime relationship in a study of Reno neighborhoods. *Social science research*, 43, 168-183.
- Bottomore, T. ve Robert, N. (1972). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (Der. Mete Tunçay ve Aydın Uğur), Ankara: Ayraç Yayınları.
- Braga, A. A., Weisburd, D. L., Waring, E. J., Mazerolle, L. G., Spelman, W., & Gajewski, F. (1999). Problem-oriented policing in violent crime places: A randomized controlled experiment. *Criminology*, 37(3), 541-580.
- Braga, A. A., Welsh, B. C., & Schnell, C. (2015). Can policing disorder reduce crime? A systematic review and meta-analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 52(4), 567-588.
- Bratton, W. & Knobler, P. (1998). *The turnaround: How America's top cop reversed the crime epidemic*, New York: Random House.
- Brunton-Smith, I. (2011). Untangling the relationship between fear of crime and perceptions of disorder: Evidence from a longitudinal study of young people in England and Wales. *The British Journal of Criminology*, 51(6), 885-899.
- Cerdá, M., Messner, S. F., Tracy, M., Vlahov, D., Goldmann, E., Tardiff, K. J., & Galea, S. (2010). Investigating the effect of social changes on age-specific gun-related homicide rates in New York City during the 1990s. *American journal of public health*, 100(6), 1107-1115.
- Coakley, J. J. (1998). *Sport in society: Issues and controversies* (6th ed.). St Louis: Times Mirror/Mosby.
- Cooley, C. (1902). *Human Nature and the Social Order*, Chicago: Chicago Press.
- Culyba, A. J., Jacoby, S. F., Richmond, T. S., Fein, J. A., Hohl, B. C., & Branas, C. C. (2016). Modifiable neighborhood features associated with adolescent homicide. *JAMA pediatrics*, 170(5), 473-480.
- Diener, E. (1980). Deindividuation: The absence of self-awareness and self-regulation in group members. In P. Paulus (Ed.), *The psychology of group influence* (pp. 209–242). Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Dijker, A. J., & Koomen, W. (2007). *Stigmatization, tolerance and repair: An integrative psychological analysis of responses to deviance*. Cambridge University Press.
- Dimmock, J. A., & Grove, J. R. (2005). Relationship of fan identification to determinants of aggression. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(1), 37-47.
- Doğan, Ö. (1990). *Max Weber' de Bilim ve Sosyoloji*, Ara Yayınları.
- Dwyer B., Lecrom C., Greenhalgh G. (2016) Exploring and Measuring Spectator Sport Fanaticism *Communication & Sport* 6(1)
- Erkan, N. Ç., & Sevin, B. (2018). Suç Korkusu Konusunda Bir İnceleme: Kadıköy Örneği. *Planlama Dergisi*, 28(3), 315-327.

- Gau, J. M., Corsaro, N., & Brunson, R. K. (2014). Revisiting broken windows theory: A test of the mediation impact of social mechanisms on the disorder–fear relationship. *Journal of Criminal Justice*, 42(6), 579-588.
- Giacomazzi, A. L. (1995). Community crime prevention, community policing, and public housing: an evaluation of a multi-level, collaborative drug-crime elimination program in Spokane, *Washington*. Washington State University.
- Goldstein, J. H. (1989). Violence in sports. In J. H. Goldstein (Ed.), *Sports, games and play: Social and psychological view points* (2nd ed., pp. 279–298). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik ve Psikolojik Yaklaşımlar: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Turkish Studies- Social Sciences*, 14(4), 1471- 1488.
- Hinkle, J. C. (2013). The relationship between disorder, perceived risk, and collective efficacy: A look into the indirect pathways of the broken windows thesis. *Criminal Justice Studies*, 26(4), 408-432.
- Kahle, L. R., Kambara, K. M., & Rose, G. M. (1996). A functional model of fan attendance motivations for college football. *Sport Marketing Quarterly*, 5, 51-60.
- Kayral, İ. (2019). Kırık Pencereler Teorisi, Şehir Hastaneleri Yönetim Modelinde Hasta Güvenliği İçin Kullanılabilir mi?. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 22(3), 677 - 694.
- Keat, R., Urry, J., & Çelebi, N. (1994). *Bilim olarak sosyal teori*. İmge.
- Keizer, K., Lindenberg, S., & Steg, L. (2008). The spreading of disorder. *Science*, 322(5908), 1681-1685.
- Kelling, G. L., & Sousa, W. H. (2001). Do police matter. *An analysis of the impact of New York City's police reforms*, 22.
- Klein, J. T. (2009). *Creating interdisciplinary Campus Cultures: A Model for Strength and Sustainability*, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Knapton, H., Espinosa, L., Meier, H. E., Bäck, E. A., & Bäck, H. (2018). Belonging for violence: Personality, football fandom, and spectator aggression. *Nordic psychology*, 70(4), 278-289.
- Lang, D. L., Salazar, L. F., Crosby, R. A., DiClemente, R. J., Brown, L. K., & Donenberg, G. R. (2010). Neighborhood environment, sexual risk behaviors and acquisition of sexually transmitted infections among adolescents diagnosed with psychological disorders. *American journal of community psychology*, 46, 303-311.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akinhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Marx, Karl. (1997). [1894], *Kapital III*, Ankara: Sol Yayınları, (Çev.: Alaattin Bilgi).
- Messner, S. F., Galea, S., Tardiff, K. J., Tracy, M., Bucciarelli, A., Piper, T. M., & Vlahov, D. (2007). Policing, drugs, and the homicide decline in New York City in the 1990s. *Criminology*, 45(2), 385-414.
- Milgram, S., & Toch, H. (1969). Collective behavior: Crowds and social movements. In G. Linzey & E. Aronson (Eds.), *The handbook of social psychology* (2nd ed., pp. 507–610). Reading, MA: Addison-Wesley
- Mustonen, A., Arms, R. L., & Russell, G. W. (1996). Predictors of sports spectators' proclivity for riotous behavior in Finland and Canada. *Personality and Individual Differences*, 21, 519–525.
- Oakes, P. J., & Turner, J. C. (1980). Social categorization and intergroup behaviour: Does minimal intergroup discrimination make social identity more positive?. *European Journal of Social Psychology*.

- O'Brien, D. T., Farrell, C., & Welsh, B. C. (2019). Broken (windows) theory: A meta-analysis of the evidence for the pathways from neighborhood disorder to resident health outcomes and behaviors. *Social science & medicine*, 228, 272-292.
- Ouwerkerk, J. W., Kerr, N. L., Gallucci, M., & Van Lange, P. A. (2005). Avoiding the social death penalty: Ostracism and cooperation in social dilemmas. *The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying*, 321-332.
- Öztürk, E. (2013) Sosyolojide Nesnellik Sorunu Bağlamında Max Weber'in Pozitivizm-Hermeneutik İkililiğini Aşma Girişimi, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1).
- Patino, J. E., Duque, J. C., Pardo-Pascual, J. E., & Ruiz, L. A. (2014). Using remote sensing to assess the relationship between crime and the urban layout. *Applied Geography*, 55, 48-60.
- Polat, E., & Sönmezoğlu, U. (2016). Futbol taraftarlarını şiddete yönelten faktörlerin incelenmesi, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16) 1: 471-489.
- Repko, A. F. & Szostak, R., (2017). *Interdisciplinary Research: Process and Theory*, Los Angeles: SAGE Publications.
- Rosenfeld, R., Fornango, R., & Rengifo, A. F. (2007). The impact of order-maintenance policing on New York City homicide and robbery rates: 1988-2001. *Criminology*, 45(2), 355-384.
- Ross, L., Greene, D., & House, P. (1977). The false consensus effect: An egocentric bias in social perception and attribution processes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13(3), 279-301.
- Russell, G. W., & Arms, R. L. (1998). Toward a social psychological profile of would-be rioters. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 24(3), 219-226.
- Russell, G. W., & Goldstein, J. H. (1995). Personality differences between Dutch football fans and nonfans. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 23(2), 199-204.
- Simons, Y., & Taylor, J. (1992). A psychosocial model of fan violence in sports. *International Journal of Sport Psychology*, 23(3), 207-226.
- Skogan, W. (2015). Disorder and decline: The state of research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 52(4), 464-485.
- St. Jean, P. K. B. (2007). Pockets of crime: Broken windows, collective efficacy, and the criminal point of view. *Chicago, IL: The University of Chicago Press*.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7-24). Chicago, IL: Nelson Hall.
- Taylor, R. (2018). Breaking away from broken windows: Baltimore neighborhoods and the nationwide fight against crime, grime, fear, and decline. *Routledge*.
- Temir, E. (2020). Kırık Camlar Teorisinin Kurum Kültürüne Uyarlanabilirliği. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (4), 133-144.
- Tenenbaum, G., Singer, R. N., Stewart, E., & Duda, J. (1997). Aggression and Violence in Sport: An ISSP Position Stand, *The Sport Psychologist*, 11(1), 1-7. Retrieved Oct 15, 2022,
- Timasheff, S. (1967). *Sociological Theory: Its Nature and Growth*, Third Edition. New York: Random House

- Turner, J.C. & Reynolds, K. J. (2011), 'Self-categorization theory', in Van Lange, Kruglanski and Higgins (ed.), *Handbook of theories in Social Psychology*, Sage Publications, UK, pp. 399-417.
- Valasik, M., Brault, E. E., & Martinez, S. M. (2019). Forecasting homicide in the red stick: Risk terrain modeling and the spatial influence of urban blight on lethal violence in Baton Rouge, Louisiana. *Social Science Research*, 80, 186-201.
- Wallace, R.A. Wolf, A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları: klasik geleneğin geliştirilmesi*, (Çev.: Mehmet Rami Ayas, Leyla Elburuz). *Doğu Batı Yayınları*, Ankara.
- Wang, Z., & Li, Y. (2022). Could social media reflect acquisitive crime patterns in London?. *Journal of Safety Science and Resilience*, 3(2), 115-127.
- Wann, D. L., & Branscombe, N. R. (1993). Sports fans: Measuring degree of identification with their team. *International Journal of Sport Psychology*, 24, 1-17.
- Wann, D. L., Schrader, M. P., & Adamson, D. R. (1998). The cognitive and somatic anxiety of sport spectators. *Journal of Sport Behavior*, 21, 322-337.
- Welsh, B. C., Braga A. A. & Bruinsma G. J. N. (2015). Reimagining Broken Windows: from Theory to Policy. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 52(4): 447-463.
- Wilson, J. Q. & Kelling, G. L. (1982). Broken Windows, *Atlantic Monthly*, 249(3), 29-38.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism: The kiss of social death. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 236-247.
- Williams, M. L., Burnap, P., & Sloan, L. (2017). Crime sensing with big data: The affordances and limitations of using open-source communications to estimate crime patterns. *The British Journal of Criminology*, 57(2), 320-340.
- Wilson J. Q. & Kelling G. L. (1982a). The Police and Neighborhood Safety: Broken Windows. *The Atlantic Monthly* 127(2): 29-38.
- Wilson, J. Q. & Kelling G. L. (1982b). Broken Windows: Derleyenler: Le Gates, R. T. Ve Stout, F., (2000). City reader, *Second Edition*, Routledge, 107, Paris.
- Yang, S. M. (2010). Assessing the spatial-temporal relationship between disorder and violence. *Journal of Quantitative Criminology*, 26, 139-163.
- Yavuz Eroğlu, S., Koç, M. C. & Eroğlu, E. (2022). Spor Örgütlerinde Kırık Camlar Teorisinin İncelenmesi, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(49), 1145-1151.
- Yücel, A.S., Atalay, A., & Gürkan, A. (2016). Sporda şiddet ve saldırganlığı etkileyen unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, (2) 2: 68-90.